

Марија Н. Вујовић¹

Школа страних језика ЛОГОС

Филолошки факултет Универзитета у Београду и

Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу

ПРАВОПИСНЕ ГРЕШКЕ У МЕЋУЈЕЗИКУ СРБОФОНИХ СТУДЕНАТА КОЈИ УЧЕ ТИПОЛОШКИ СРОДНЕ ЈЕЗИКЕ (ИТАЛИЈАНСКИ КАО L2 И ШПАНСКИ КАО L3)

Студије које се баве анализом међујезика вишејезичних говорника у жижи су интересовања лингвиста у протекле три деценије, од када су емпиријска истраживања доказала да механизми учења трећег језика представљају потпуно другачији процес у односу на процес учења другог језика, и да учеников и матерњи и нематерњи језик могу бити ресурс за трансфер приликом учења новог језика. Рад анализира правописне грешке које праве вишејезични србофони студенти филологије који студирају два типолошки слична језика – италијански и шпански, а које су настале као последица негативног трансфера из једног у други језик. Идентификоване и класификоване грешке указују на чињеницу да су управо међујезичке сличности те које доводе до појаве негативног трансфера код типолошки сродних језика, иако ниједан од њих није (најдоминантнији) матерњи језик.

Кључне речи: правописне грешке, међујезик, трансфер, језичка типологија, L2, L3, шпански, италијански, српски

УВОД

Студије које се баве анализом међујезика вишејезичних говорника у жижи су интересовања лингвиста у протекле три деценије, од када су емпиријска истраживања доказала да механизми учења трећег језика, због своје комплексности, представљају потпуно другачији процес у односу на процес учења другог језика, као и да учеников и матерњи и нематерњи језик могу бити ресурс за трансфер приликом учења новог језика (Вилијамс, Хамарберг 1998; Дуел 1998; Рингбом 2001; Де Анђелис, Селинкер 2001; Сенос 2001; Хамарберг 2001; Бардел, Фолк 2007).

Иако се раније веровало да не постоји разлика између учења другог, трећег или било ког наредног језика, односно да се сви језици који се уче након матерњег језика могу третирати као L2, новија истраживања (Сенос 2001; Хамарберг 2001; Де Анђелис 2007; Бардел, Фолк 2007)

1 skolalogosbeograd@gmail.com

донела су нови когнитивни и психолингвистички поглед на питање учења трећег језика јер су доказала да процес учења L3 представља потпуно другачији процес од учења L2.

Наиме, иако учење L2 и L3 деле неке заједничке карактеристике, учење трећег језика представља сложенији процес због чињенице да је у процесу учења L2 матерњи језик једини потенцијални извор трансфера, док учење L3 подразумева као извор трансфера бар један језик више. Ученик који учи други језик као једини ресурс на који може да се ослањни има матерњи језик, док ученик трећег језика има приступ системима и L1 и L2, па самим тим и већу металингвистичку компетенцију, што условљава потпуно различит начин учења L3 (Сенос 2003). Дакле, код вишејезичних говорника морају се узети у обзир сви претходно научени језици како би се установило који језик ће се активирати као извор међујезичког утицаја.

Због наведеног, учење L3 почело је да се посматра као независна теоријска дисциплина, а не као грана двојезичности или продужетак истраживања о учењу другог језика², односно „продужени билингвизам” (Марфи 2003; Хуфајзн, Јеснер 2009), зато што се процес учења L2 разликује од процеса учења L3, баш као што је и усвајање L1 различито од учења L2 (Сенос, Јеснер 2000; Сенос 2001; Рингбом 2001; Хердина, Јеснер 2002; Де Анђелис 2007).

ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

L1, L2 и L3

Матерњи језик (L1) се дефинише као први језик који је особа усвојила у детињству и у којем има највећу компетенцију. У литератури се срећу и називи: први језик, примарни језик, изворни језик. Овај језик се обично усваја кроз интеракцију са другим говорницима, најчешће члановима породице, који, путем поједностављеног говора који користе као инпут, служе као модел имитације (Галеоте Морено 2002).

Други језик (или први страни језик) је нематерњи језик који се учи након усвојеног једног или више L1. То је језик који се учи у иностраној земљи, међу матерњим говорницима тог језика (нпр. случај емиграната). Разликује се од страног језика – нематерњег језика који се учи у вештачким условима, односно кроз формално образовање. У новијој литератури више се не прави дистинкција између другог и страног језика, већ се за обележавање оба користи скраћеница L2.

2 Де Анђелис, Селинкер наводе да „вишејезични говорник није ни збир три или више једнојезичних говорника, ни двојезични говорник са додатним језиком”, односно да је вишејезични говорник „говорник три или више језика са јединственом лингвистичком конфигурацијом која често зависи од личне историје и зато усвајање трећег језика не може бити посматрано као продужетак проучавања другог језика или билингвизма” (Де Анђелис, Селинкер 2001: 45).

Око дефиниције трећег језика (L3) лингвисти нису сагласни. За неке истраживаче то је трећи језик по редоследу учења (Хуфајзн 1998; Де Анђелис, Селинкер 2001). Хамаберг (2001) сматра да вишејезично учење може бити симултано и са прекидима и да укључује различите нивое знања језика, те да L3 није нужно трећи језик у линеарном редоследу учења језика. Стога дефинише L1 као први језик који се усваја током детињства, а L2 као било који језик научен после L1, док је L3 нематерњи језик који се тренутно користи или учи у ситуацији када особа већ има знање једног или више L2, поред једног или више L1. Дакле, L3 означава најскорије коришћени језик³. Гросева (1998) сматра да хронолошки редослед учења језика не мора одговарати степену компетенције говорника у сваком од њих, па L3 није трећи језик по хронолошком редоследу учења, већ одговара тренутном нивоу компетенције информаната. Ово је дефиниција које смо се придржавали у раду, где је у случају учесника у истраживању, L1 најдоминантнији српски, L2 италијански, а L3 шпански језик.

Међујезик

Међујезик представља специфичан језички систем који граде ученици циљног језика. Његова специфичност се огледа у томе што се налази између матерњег и циљног језика, али није ниједан од њих. Међујезик представља комбинацију ова два језика и појављује се у одређеним етапама учења циљног језика.

Термин „међујезик” (енгл. *Interlanguage*) је први пут употребио Селинкер 1969. године (Селинкер 1972: 214), како би описао нематерњи језички систем који ученик L2 ствара у свакој од фаза учења кроз које пролази, почевши од лингвистичког инпута којем је изложен, а који је независан од језика који ученик учи, као и од матерњег језика ученика. То је језички систем, поједностављен у односу на циљни језик, који прави сваки ученик да би изразио на циљном језику оно што је у стању да изрази на свом L1. Овај систем не треба сматрати погрешним већ као спону између L1 и L2 који одражава пролазну комуникативну компетенцију ученика.

Трансфер

Раније дефиниције су о трансферу говориле као о утицају матерњег језика на учење другог језика. Данас, са порастом броја истраживања која се баве вишејезичним говорницима, под појмом „трансфер” подразумева се утицај матерњег језика на перформансе ученика одре-

3 Хамаберг (2001) предлаже увођење термина: примарни, секундарни и терцијарни језик који би указивали на когнитивно, а не на хронолошко одређење, при чему би L2 био секундаран у односу на L1 зато што је његово учење почело пошто су структуре L1 већ биле усвојене, а не зато што се он учи после L1. L3 би био терцијаран у односу и на L1 и на L2, јер почиње да се учи после већ постојећег когнитивног искуства учења страног језика.

ђеног циљног језика, али се подразумева и утицај било ког другог језика који је ученику познат (Шарвуд Смит 1983). По овој дефиницији, нематерњи језик се сматра ресурсом језичког трансфера који уз матерњи језик ученика утиче на продукцију циљног језика. Дакле, трансфер је „утицај који произлази из сличности и разлика између циљног језика и било ког другог језика који је раније (и можда и несавршено) научен” (Одлин 1989: 27), односно феномен који се састоји у стратешком коришћењу доступних језичких ресурса познатих језика како би се надоместили недостаци или ограничена знања о циљном језику (Де Диос Мартинес Агудо 2004).

Врсте трансфера

Бројне су студије које су се бавиле врстама трансфера. За наше истраживање важно је поменути негативни и бочни трансфер. Према утицају који има на учење циљног језика, трансфер, осим позитивног (који олакшава разумевање и исправно коришћење циљног језика), може бити и негативни, онај који се јавља када знање пренесено из L1 или раније наученог страног језика доводи до стварања граматички нетачних реченица у језику који се тренутно учи.

Према правцу у ком се одвија постоје: 1. трансфер према напред (*forward transfer*) – када L1 утиче на L2, 2. трансфер према назад (*reverse transfer*) – када трансфер иде од L2 у L1 и 3. бочни трансфер (*lateral transfer*) – својствен вишејезичним говорницима, када знање L2 утиче на L3 (Јарвис, Павленко 2008).

Фактори који утичу на трансфер

Међу бројним лингвистичким и нелингвистичким факторима који утичу на појаву трансфера поменућемо само оне који су, према мишљењу лингвиста (Ахукана и др. 1981; Рингбом 1986; Синглтон 1987; Одлин 1989; Вилијамс, Хамарберг 1998; Дуел 1998), најдоминантнији код учења типолошки сличних језика, а то су: језичка типологија и психотипологија.

Језичка типологија (енгл. *language distance*) је објективна типолошка сличност између два или више језика коју могу да идентификују искључиво експерти на основу стручног знања у области лингвистике (Де Анђелис 2007: 22). Иако се до 80-тих година прошлог века веровало да сличности између језика могу олакшати процес учења циљног језика, а да разлике између два језика отежавају овај процес (Кордер 1983: 21), данас се са сигурношћу зна да ће се код типолошки сродних језика, тј. језика из исте језичке породице, у појединим фазама учења негативни трансфер чешће јављати него код језика који нису слични.

Психотипологија (енгл. *psychotypology*, *perceived typological similarity*) је говорникова перцепција релативне сличности између два језика, која може али не мора нужно да се поклапа са стварним типоло-

шким везама између тих језика, односно реалним структурним сличностима или разликама између два језика (Келерман, према Де Анђелис 2007: 22). Психотипологија је начин на који ученик доживљава језичку удаљеност између два језика: матерњег или другог језика који већ познаје и циљног језика који учи. У ситуацијама када ученик верује да су претходно научени језик и циљни језик слични (невезано од тога да ли су те сличности лингвистички доказане или нису), доћи ће до трансфера (Келерман 1979: 40).

Дакле, удаљеност између два језика може се одредити са лингвистичког аспекта (стварна близина између језика) или психолошког (говорникова свесна или несвесна субјективно донесена процена о удаљености између језика).

УЧЕСНИЦИ И КОРПУС

Учеснике у истраживању чинила је група од четрдесет србофоних студената италијанског језика Филолошког факултета Универзитета у Београду и Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу који су као изборни језик учили шпански. У тренутку када су почели да уче шпански као L3 студенти су имали B2 ниво знања италијанског језика као L2.

Корпус за истраживање⁴ сакупљен је на два наведена факултета током четири академске године, од 2015. до 2019. Састојао се из три дела: 1) есеја на шпанском које су студенти писали на задате теме које се тичу описивања особе, породице, годишњег одмора, путовања, описивања куће, школе, празника, климе, екологије, здравог живота, музике, књига, куповине, моде и друштвених мрежа, 2) описивања слика на шпанском и 3) превод реченица са српског на шпански.

АНАЛИЗА КОРПУСА

Анализом писане продукције студената добијен је увид у најучесталије правописне грешке које су правили, а које су биле последица негативног трансфера из нематерњег језика (италијанског) на нематерњу продукцију (шпанског). Грешке се тичу акцента, писања удвојених сугласника и употребе појединих слова.

4 Истраживање је обављено за потребе докторске дисертације одбрањене 2019. на Филолошком факултету у Београду.

1. АКЦЕНАТ

Најчешће грешке које се тичу акцента подељене су у две групе: погрешно писање или изостављање акцента и неправилно обележавање акцента.

Погрешно писање или изостављање акцента

Приликом анализе корпуса примећено је бележење графичког акцента у оним случајевима када у шпанском језику акценат није потребан, као последица утицаја италијанског. Такви случајеви, ипак, нису чести. У корпусу их је било два:

- *però* или *peró* уместо исправног шпанског облика *pero* према италијанском *però*
- *porqué* уместо исправног шпанског облика *porque* према италијанском *perché*.

Неупоредиво већи број грешака тиче се изостављања графичког акцента у случајевима где је његово бележење у шпанском језику неопходно. Наиме, у италијанском језику графички акценат пише се искључиво на последњем слогу (*parole tronche*), нпр. *città, verità, Università, virtù*. Код речи код којих акценат пада на други, трећи, четврти, или чак на пети слог од краја графички акценат се не бележи. У шпанском језику ситуација је другачија. Обележавање графичког акцента (*acento gráfico* или *tilde*) дозвољено је на наглашеном вокалу било ког од последња четири слога речи. Уколико по страни оставимо изузетке и случајеве који се тичу хијата или дифтонга и трифтонга⁵ у шпанском језику неопходно је писање графичког акцента у следећим случајевима:

1) код речи код којих фонетски акценат пада на последњи слог (*palabras agudas*) акценат се пише уколико се ове речи завршавају на вокал или на слова *n* или *s*: *papá, razón, cajón, inglés, autobús*; 2) код речи код којих фонетски акценат пада на претпоследњи слог (*palabras llanas*) акценат се пише уколико се оне завршавају на било који консонант осим *n* или *s*: *ángel, azúcar, álbum, lápiz*; 3) код речи код којих фонетски акценат пада на трећи или четврти слог од краја (*palabras esdrújulas y sobresdrújulas*) акценат се увек пише: *océano, jóvenes, música, atmósfera, ipásamelo!*.

Управо чињеница да се у шпанском језику акценат пише чешће и не само на последњем вокалу речи изазвала је негативни трансфер код информаната. Ова појава примећена је код речи које су у италијанском и шпанском идентичне, нпр.⁶:

5 За додатне информације о акцентовању шпанских речи консултовати *Gramática del español lengua extranjera* (2015: 16–20).

6 Због ограниченог простора, у раду нису приказани сви, већ само најупечатљивији случајеви грешака, тј. оне грешке које је направио највећи број студената.

Табела бр. 1: Графички акценат код идентичних речи у италијанском и шпанском

неисправан облик	исправан шпански облик	трансфер према италијанској речи	неисправан облик	исправан шпански облик	трансфер према италијанској речи
acustica/o	acústica/o	acustica/o	mi	mí	mi
America	América	America	mio	mío	mio
Angela	Ángela	Angela	musica	música	musica
antipatica	antipática	antipatica	numero	número	numero
atmosfera	atmósfera	atmosfera	periodo	período	periodo
Barbara	Bárbara	Barbara	pizzeria	pizzería	pizzeria
comodo	cómodo	comodo	politico	político	politico
fisico	físico	fisico	rapido	rápido	rapido
fotografia	fotografía	fotografia	simpatica	simpática	simpatica
Genova	Génova	Genova	Sofia	Sofía	Sofia
libreria	librería	libreria	solo	sólo	solo
Maria	María	Maria	tu	tú	tu
medico	médico	medico	ultima/o	última/o	ultima/o

Исти случај је и са речима које су у италијанском и шпанском сличне што показује следећа табела.

Табела бр. 2: Графички акценат код сличних речи у италијанском и шпанском

неисправан облик	исправан шпански облик	трансфер према италијанској речи	неисправан облик	исправан шпански облик	трансфер према италијанској речи
analisis	análisis	analisi	larguísimo	larguísimo	larghissimo ⁷
aquí	aquí	qui	leccion	lección	lezione
automovil	automóvil	automobile	marron	marrón	marrone
ayudame	ayúdame	aiutami	mecanico	mecánico	meccanico
bellisima	bellísima	bellissima	Mexico	México	Messico
cafeteria	cafetería	caffetteria	miercoles	miércoles	mercoledì
calido	cálido	caldo	muchisimo	muchísimo	moltissimo
character	carácter	carattere	ocasion	ocasión	occasione
como	cómo	come	opcion	opción	opzione
consul	cónsul	console	opinion	opinión	opinione
cuando	cúando	quando	pais	país	paese
cuanto	cúanto	quanto	presentacion	presentación	presentazione
cuestion	cuestión	questione	pronunciacion	pronunciación	pronuncia
decision	decisión	decisione	proximo	próximo	prossimo
difícil	difícil	difficile	razon	razón	ragione
eleccion	elección	elezione	recuerdalo	recuérdalo	ricordalo
espectaculo	espectáculo	spettacolo	sabado	sábado	sabato
esta	está	sta	salon	salón	salone
exito	éxito	esito ⁸	tia	tía	zia

7 У питању је још један случај лажних пријатеља: *largo* у шпанском значи – дугачак (итал. *lungo*), док је у италијанском *largo* – широк (шп. *ampio*, *ancho*).

8 Истовремено, ради се о лажним пријатељима *éxito* у шпанском значи – успех (итал. *successo*), док је у италијанском *esito* – исход (шп. *resultado*).

facil	fácil	facile	tradicion	tradición	tradizione
gramatica	gramática	grammatica	venia	venía	veniva
invitacion	invitación	invito	violin	violín	violino
jovenes	jóvenes	giovani	vitroceramica	vitrocerámica	vetroceramica

Ипак, појава је присутна и код потпуно различитих речи у два језика, нпр:

*avion** уместо *avión*, *cajon** уместо *cajón*, *cansadisima** уместо *cansadísima*, *comia** уместо *comía*, *contestame** уместо *contéstame*, *deberia** уместо *debería*, *despues** уместо *después*, *dia** уместо *día*, *el** уместо *él*, *futbol** уместо *fútbol*, *habitacion** уместо *habitación*, *mas** уместо *más*, *oir** уместо *oír*, *pelicula* уместо *película*, *quien** уместо *quién*, *sillon** уместо *sillón*, *tambien** уместо *también*.

Чињеница да су студенти изостављали графички акценат чак и код речи које нису сличне у италијанском и шпанском могла би да укаже на недовљно савладан правопис, али и на интерференцију, у смислу да су студенти италијанистике навикнути да се у италијанском акценат (уколико постоји) бележи искључиво на последњем вокалу речи.

Неправилно обележавање акцента

У италијанском језику разликују се три графичка акцента: *l'acuto* (´), *il grave* (`) и *il circonflesso* (^). Последњи се користи у случајевима контраховања дуплог *i* на крају речи (*principi*) и готово је изашао из употребе. Писање преостала два акцента је обавезно код свих речи које се завршавају на вокал, а фонетски акценат им пада на последњи слог. *Il grave* се увек пише на вокалима «a», «i», «u», нпр. *facoltà, colibrì, virtù*. Код вокала «e» и «o» пишу се и *l'acuto* и *il grave*. Први означава да је изговор вокала затворен (нпр. *perché, affinché*), док други означава да се вокал изговара отворено (нпр. *caffè, però*⁹). Можемо закључити да се акценат *il grave* (`) користи неупоредиво чешће него *l'acuto* (´).

У шпанском језику графички акценат пише се само на један начин (´), који, иако постоји у италијанском, у употреби је врло ретко. Управо ова разлика узрок је негативног трансфера из италијанског у шпански језик.

Навешћемо неке примере грешака из корпуса:

*antipàtica** уместо *antipática*, *aquí** уместо *aquí*, *asì** уместо *así*, *canción** уместо *canción*, *conocerà** уместо *conocerá*, *cuando** уместо *cúando*, *cuànto** уместо *cuánto*, *demostrò** уместо *demostró*, *despuès** уместо *después*, *días** уместо *días*, *està** уместо *está*, *harà** уместо *hará*, *invitación** уместо *invitación*, *irà** уместо *irá*, *mecánico** уместо *mecánico*, *mìo** уместо *mío*, *muriò** уместо *murió*, *ocasión** уместо *ocasión*, *opiniòn** уместо *opinión*, *podrà** уместо *podrá*, *sè** уместо *sé*, *serà** уместо *será*, *sofà** уместо *sofá*, *tambièn** уместо *también*, *tù** уместо *tú*.

9 Извор: http://www.treccani.it/enciclopedia/accento-grafico-prontuario_%28Enciclopedia-dell%27Italiano%29/

Очигледан је трансфер из италијанских речи које су сличне у шпанском: *conocerà* по угледу на итал. *conoscerà*, *demostrò* по угледу на итал. *dimostrò*, *harà* по угледу на итал. *farà*, *podrà* по угледу на итал. *potrà*, *serà* по угледу на итал. *sarà*, *sofà* по угледу на итал. *sofà* итд.

2. ПИСАЊЕ УДВОЈЕНИХ СУГЛАСНИКА

Једна од специфичности италијанског језика јесте писање удвојених консонаната у оквиру једне речи (*doppie*). Не постоји опште правило о томе када треба удвајати сугласнике, али се зна да се они удвостручавају уколико се налазе у средини речи између два вокала (*bello, nonno*) или испред консонаната *r* или *l* (*fabbrica, pubblico*). Удвајање се може јавити и на два или три места у једној речи (*cappuccino, atterraggio*). Сви консонанти могу да се пишу удвојено осим консонанта *q*. Ова појава није својствена шпанском језику осим у случају удвојеног *r* и *n* (*perro, innovación*)¹⁰.

Табела бр. 3: Неправилно писања удвојених сугласника

неисправан облик	исправан шпански облик	трансфер према италијанској речи	неисправан облик	исправан шпански облик	трансфер према италијанској речи
acceptado	aceptado	accettato	impossible	imposible	impossibile
accuerdo	acuerdo	accordo	interessado	interesado	interessato
allegre	alegre	allegro	mappa	mapa	mappa
Anna	Ana	Anna	meccanico	mecánico	meccanico
appartamento	apartamento	appartamento	ocasión	ocasión	occasione
appenas	apenas	appena	occupada	ocupada	occupata
atractivo	atractivo	attraente	occurió/ occurrió	ocurrió	occorrere
caffé	café	caffè	opportunidad	oportunidad	opportunità
camminar	caminar	camminare	organizzarse	organizarse	organizzarsi
cansadissima	cansadísima	– issimo/a ¹¹	passado	pasado	passato
collega	colega	collega	passear	pasear	passeggiare
cuattro	cuatro	quattro	peccado	pecado	peccato
differente	diferente	differente	possible	posible	possibile
difficil	difícil	difficile	preoccupado	preocupado	preoccupato
eccelente	excelente	eccellente	ricco	rico	ricco
ennamorada	enamorada	innamorata	rotta/o	rota/o	rotta/o
escrittor	escritor	scrittore	sufficiente	suficiente	sufficiente
essa	esa	<i>doppia</i> S ¹²	toccar	tocar	toccare

10 У шпанском језику могу се наћи удвојени и консонанти *l* и *c*. *ll* се изговара као /ʎ/, док се *cc* не изговара као један глас већ као два независна фонема: /k/ и /th/.

11 Као италијански суфикс за апсолутни суперлатив – *issimo*.

12 Најучесталију грешку у писаној продукцији информаната представља удвојено *s* у интервокалом положају. Вероватно је разлог тај што се једно *c* између вокала у италијанском чита као звучни алвеоларни фрикатив /z/.

femmenino	femenino	femminile	tranquilla/o	tranquilla/o	tranquilla/o
gruppo	grupo	gruppo	trattarse	tratarse	trattarsi
immagina	imáinate	immagina	tristezza	tristeza	tristezza

3. ПОГРЕШНА УПОТРЕБА ПОЈЕДИНИХ СЛОВА

Слова С и Q

Графем С изговара се у италијанском језику на два начина, као фонем /k/ или као фонем /tʃ/: уколико је праћен вокалима **а, о, у** изговара се као фонем /k/: **С+ а, о, у = k** (*casa, arco, cultura*); уколико је праћен вокалима **е, и** изговара се као фонем /tʃ/: **С + е, и = tʃ** (*centro, cinema*). Комбинација графема С и Н праћена вокалима **е, и** изговара се као фонем /k/: **СН + е, и = k** (*amiche, pochi*). Комбинација графема С и I праћена вокалима **а, о, у** изговара се као фонем /tʃ/: **CI + а, о, у = tʃ** (*ciao, bacio, ciuffo*).

Графем С изговара се у шпанском језику на два начина, као фонем /k/ или као фонем /θ/: уколико је праћен вокалима **а, о, у** изговара се као фонем /k/: **С+ а, о, у = k** (*casa, arco, cultura*), уколико је праћен вокалима **е, и** изговара се као фонем /θ/: **С + е, и = θ** (*centro, cine*). Комбинација графема С и Н праћена било којим вокалом изговара се као фонем /tʃ/: **СН + а, е, и, о, у = tʃ** (*fecha, noche, Chile, pecho, churros*).

Графем Q у италијанском увек се налази испред вокала U и још једног вокала који није U: *quattro, questo, quindi, quoziente*. Слично правило важи и у шпанском језику, графем Q увек се налази испред вокала U коме следе E или I: *queso, química*.

До забуне долази у изговору, па услед тога и у писању речи. Наиме, комбинација графема QUA, QUE се у италијанском чита као /kwa/, /kwe/, док се исти гласови у шпанском пишу као CUA, CUE. Поред тога, комбинација графема СНЕ и СНI у италијанском се чита као /ke/ и /ki/, док се исти гласови на шпанском пишу као QUE и QUI.

Табела бр. 4: Грешке код употребе слова С и Q

неисправан облик	исправан шпански облик	трансфер према италијанској речи	неисправан облик	исправан шпански облик	трансфер према италијанској речи
aunche	aunque	anche	quadro/s	cuadro/s	quadro/i
che	que	che	qual	cual	quale
en quanto a	en cuanto a	in quanto a	quando	cuándo	quando
frequentar	frecuentar	frequentare	quanto	cúanto	quanto
frequentemente	frecuentemente	frequentemente	quarto	cuarto	quarto
Pasqua	Pascua	Pasqua	quatro	cuatro	quattro
porche	porque	perché	questión	cuestión	questione

Слово G

Графем G изговара се у италијанском језику на два начина, као фонем /g/ или као фонем /dʒ/: уколико је праћен вокалима **a, o, u** изговара се као фонем /g/: **G + a, o, u = g** (*gatto, governo, guardare*); уколико је праћен вокалима **e, i** изговара се као фонем /dʒ/: **G + e, i = dʒ** (*gente, gita*). Комбинација графема G и H праћена вокалима **e, i** изговара се као фонем /g/: **GH + e, i = k** (*alghe, ghino*). Комбинација графема G и I праћена вокалима **a, o, u** изговара се као фонем /dʒ/: **GI + a, o, u = d** (*giallo, giovane, giustizia*).

Графем G изговара се у шпанском језику на два начина, /g/ или као фонем /x/: уколико је праћен вокалима **a, o, u** изговара се као фонем /g/: **G + a, o, u = g** (*gato, gobierno, guardar*); уколико је праћен вокалима **e, i** изговара се као фонем /x/: **G + e, i = x** (*gente, gitano*). Комбинација графема G и U праћена вокалима **e, i** изговара се као фонем /g/: **GU + e, i = g** (*guerra, guitarra*).

Комбинација графема GUE и GUI се у италијанском чита као /gwe/ и /gwi/, док се иста комбинација у шпанском изговара као /ge/ и /gi/. Осим тога, комбинација графема GHE и GHI у италијанском се чита као /ge/ и /gi/, док се исти гласови на шпанском пишу као GUE и GUI.

Примери ове грешке нису бројни као код погрешне употребе слова C и Q:

*larghisimo** уместо *larguísimo* (према италијанском изговору *ghi*), *lleghé** уместо *llegué* (према италијанском изговору *ghe*), *sighiente** уместо *siguiente* (према италијанском изговору *ghi*).

Слово H

Ни у једном од два анализирана језика H се не изговара. У италијанском језику графем H се пише ретко, само уз графеме C и G у претходно наведеним случајевима, у узвицима и појединим лицима презент глагола *avere*: *ahi!, ehi!, ahimè! ho, ha, hanno*.

У шпанском се пише много чешће, на почетку речи уколико следе дифтонзи: *ia, ie, ue* или *ui*, код глагола *haber, hacer, hablar, hallar i habitar*, код речи које почињу са „*hiper*”, „*hipo*”, „*homo*”, „*hetero*”, „*hemo*”, „*hemi*”, код речи које почињу са „*herm*”, „*histo*”, „*horr*”, „*hosp*”, у узвицима, али и другим случајевима који се не могу подвести под неко одређено правило: *hueso, hielo, huella, hay, haces, hablo, humor, hipermercado, hipódromo, homófono, hemisferio, hermano, ah, eh, hola, hombre, hambre*.

У корпусу су пронађени следећи случајеви грешака:

*abitación** уместо *habitación* (према италијанском *abitazione, abitare*), *abito** уместо *hábito* (према италијанском *abitudine*), *ablar** уместо *hablar*, *ambre** уместо *hambre*, *ombre** уместо *hombre*, *onesto** уместо *honesto* (према ита-

лијанском *onesto*), *proibir** уместо *prohibir* (према италијанском *proibire*), *umor** уместо *humor* (према италијанском *umore*).

Слово Y

Графем Y не постоји у италијанском алфабету и може се писати искључиво у речима страног порекла: *yogurt*, *Mary*, *yacht*, *yoga*. У шпанском Y је претпоследње слово алфабета и изговара се на два начина: као консонант /y/: *yo*, *ayer*, и као вокал /i/: *ley*, *y*. Ови гласови би се на италијанском писали графемом I:

aier уместо *ayer*, *aiuda** уместо *ayuda* (према италијанском *aiuto*), *aiudar** уместо *ayudar* (према италијанском *aiutare*), *estoi** уместо *estoy*, *io* уместо *yo* (према италијанском *io*).

Диграм GN

Диграм GN у италијанском језику се изговара као фонем /ɲ/. Исти фонем пише се на шпанском врло карактеристичним графемом Ñ. Овај графем представља једну од карактеристика шпанског коју ученици на уче већ на првом часу језика. Ипак, код студената који су претходно учили италијански језик примећен је негативни трансфер из овог језика у шпански:

*bagnarse** уместо *bañarse* (према италијанском *bagnarsi*), *bagno** уместо *baño* (према италијанском *bagno*), *espagnola** уместо *española* (према италијанском *spagnola*), *segnal** уместо *señal* (према италијанском *segnale*), *segnor/signor** уместо *señor* (према италијанском *signore*), *sognaba** уместо *soñaba* (према италијанском *sognava*).

ЗАКЉУЧАК

Циљ овог рада био је да, у дидактичком смислу, проучи међујезик у писаној продукцији студената који уче сродне језике и открије, анализира и класификује интерлингвалне правописне грешке које праве матерњи говорници српског језика који уче као други језик италијански, а као трећи шпански. Приказане грешке говоре у прилог чињеници да је негативни трансфер јачи код типолошки сродних језика него код оних који то нису, без обзира на редослед учења језика (Вилијамс, Хамарберг 1998; Де Анђелис, Селинкер 2001; Сенос 2001; Хамарберг 2001; Рингбом 2001). Захваљујући факторима језичке типологије и психотипологије који су утицали на појаву трансфера, доказано је да су међујезичке сличности те које су изазвале највећи број грешака (Свон 1997) и условиле појаву негативног бочног трансфера, тј. негативног трансфера из другог у трећи језик. Грешке нису настале искључиво због незнања правила шпанског језика, већ су настале услед утицаја који је

на учење шпанског имало знање претходно наученог италијанског језика. Дакле, највећи број грешака био је интерлингвалне природе. Већину грешака идентификованих у корпусу не би направили ученици који су претходно учили неки други страни, али типолошки удаљени језик од шпанског. Услед негативног трансфера којег су изазвале међујезичке сличности између италијанског и шпанског испоставило се да највећи број грешака у корпусу представљају или потпуне позајмљенице (речи у L3 које су у потпуности преузете из раније наученог језика L2, и које нису доживеле никакву модификацију у складу са правилима L3), као нпр: *numero, ricco, quadro, onesto, bagno* или хибридне творевине (речи које су претпеле морфолошке или фонетске модификације у складу са правилима циљног језика), као нпр: *signor, quadros, facil, allegre, possible, anche*. Како је највећи број правописних грешака уочен код речи које су у италијанском и шпанском језику исте или сличне, доказана је тврдња бројних лингвиста (Вилијамс, Хамарберг 1998; Сенос 2001; Де Анђелис, Селинкер 2001; Хамарберг 2001; Рингбом 2001) да типолошка блискост између L2 и L3 олакшава језички трансфер и да језичка типологија надмашује друге важне факторе као што су ниво знања језика или степен изложености језику (Де Бот 1992). Дакле, код проучавања трансфера не треба обратити пажњу само на утицај матерњег језика на циљни језик, већ и на утицај L2 на циљни језик, посебно у случају када је L2 типолошки најближи L3.

Литература

- Ахукана и др. 1981: J. Ahukanna et al., Inter- and intra-lingual effects in learning a third language, USA: *Modern Language Journal*, 65, 281–287.
- Бардел, Фолк 2007: C. Bardel, Y. Falk, The role of the second language in third language acquisition: The case of Germanic syntax. *Second Language Research*, USA: *Second Language Research*, 23, 459–484.
- Вилијамс, Хамарберг 1998: S. Williams, B. Hammarberg, Language switches in L3 production: Implications for a polyglot speaking model, Oxford: *Applied Linguistics*, 19, 295–333.
- Галеоте Морено 2002: M. Galeote Moreno, *Adquisición del lenguaje. Problemas, investigación y perspectivas*, Madrid: Pirámide.
- Гросева 1998: M. Groseva, Dient das L2-System als ein Fremdsprachenlernmodell? u: B. Hufeisen y B. Lindermann (ed.), *Tertiärsprachen: Theorien, Modell, Methoden*. Tübingen: Stauffenburg, 21–30.
- Де Анђелис, Селинкер 2001: G. De Angelis, & L. Selinker, Interlanguage transfer and competing linguistic systems in the multilingual mind, in: J. Cenoz, B. Hufeisen, & U. Jessner (ed.), *Bilingual Education and Bilingualism*, Clevedon: Multilingual Matters, 42–58.
- Де Анђелис: G. De Angelis. Third or additional language acquisition. *Multilingual Matters*. 2007. <https://books.google.rs/books/about/Third_Or_Additional_Language_Acquisition.html?id=OCTSJfLKh-4C&redir_esc=y>. 22.01.2017.
- Де Бот 1992: K. De Bot, A Bilingual Production Model: Levelt's 'Speaking' Model Adapted, Oxford: *Applied Linguistics*, 13, 1–24.

Де Диос Мартинес Агудо 2004: J. De Dios Martínez Agudo, *Transferencia lingüística en el aprendizaje de una lengua extranjera*, Granada: Editorial Geu.

Дуел 1998: J.M. Dewaele, Lexical inventions: French interlanguage as L2 versus L3, Oxford: *Applied Linguistics*, 19, 471–490.

Жарвис, Павленко 2008: S. Jarvis, A. Pavlenko, *Crosslinguistic influence in language and cognition*, New York: Rutledge.

Келерман 1979: E. Kellerman, Transfer and non-transfer: Where we are now, Cambridge: *Studies in Second Language Acquisition*, 2, 37–57.

Кордер 1983: S.P. Corder, A role for mother tongue, in: S.M. Gass & L. Selinker (упед.), *Language transfer in language learning*, Rowley, MA: Newbury House, 85–97.

Марфи: Murphy, S. Second language transfer during third language acquisition. Teachers College, Columbia University Working Papers in TESOL & Applied Linguistics. 2003. <<https://journals.cdrs.columbia.edu/wp-content/uploads/sites/12/2015/05/3.-Murphy-2003.pdf>>. 20.02. 2017.

Одлин 1989: T. Odlin, *Language transfer: Cross-linguistic influence in language learning*, Cambridge: Cambridge University Press.

Рингбом 1986: H. Ringbom, Crosslinguistic influence and the foreign language learning process, in: M. Sharwood Smith & E. Kellerman (ed.), *Crosslinguistic influence in second language acquisition*. Oxford: Pergamon Press, 150–162.

Рингбом 2001: H. Ringbom. Lexical transfer in L3 production, in: J. Cenoz, B. Hufeisen, & U. Jessner Long (ed.), *Bilingual Education and Bilingualism*, Clevedon: Multilingual Matters. 59–68.

Ромеро Дуењас, Гонсалес Ермосо 2015: C. Romero Dueñas, A. González Hermoso, *Gramática del español lengua extranjera*, Madrid: Edelsa.

Свон: Swan, M. The influence of the mother tongue on second language vocabulary acquisition and use. 1997. <<http://www.mikeswan.co.uk/elt-applied-linguistics/influence-second-language.htm>>. 09.08.2016.

Селинкер 1972: L. Selinker, Interlanguage, Oxford: *International Review of Applied Linguistics*, 10, 209–231.

Сенос 2001: J. Cenoz, The effect of linguistic distance, L2 status and age on cross-linguistic influence in third language acquisition, in: *Cross-linguistic influence in third language acquisition: Psycholinguistic perspectives*, Neuchâtel: Institut de linguistique Université de Neuchâtel, 8–20.

Сенос, Јеснер 2000: J. Cenoz, U. Jessner, *English in Europe. The Acquisition of a Third Language*, Clevedon: Multilingual Matters.

Сенос: Cenoz, J. *The additive effect of bilingualism on third language acquisition*. *Second Language Research*, SAGE Publications. March 2003. <<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/13670069030070010501>>. 01.03.2017.

Синглтон 1987: D. Singleton, Mother and other tongue influence on learner French: A case study, Cambridge: *Studies in Second Language Acquisition*, 9, 327–345.

Хамарберг 2001: B. Hammarberg, Roles of L1 and L2 in L3 production and acquisition, in: J. Cenoz, B. Hufeisen, & U. Jessner (ed.), *Cross-linguistic influence in third language acquisition: Psycholinguistic perspectives*, Clevedon: Multilingual Matters, 21–41.

Хердина, Јеснер: Herdina, P., Jessner, U. *A Dynamic Model of Multilingualism. Perspectives of Change in Psycholinguistics*. 2002. <<http://www.scribd.com/doc/61353199/A-Dynamic-Model-of-multilingualism#download>>. 16.09.2018.

Хуфажн 1998: B. Hufeisen, L3-Stand der Forschung-Was bleibt zu tun?. u: B. Hufeisen y B. Lindermann (ed.), *Tertiärsprachen: Theorien, Modell, Methoden*. Tübingen: Stauffenburg, 169–185.

Хуфајзн, Јеснер 2009: B. Hufeisen, & U. Jessner, Learning and teaching multiple languages, in: K. Knapp, B. Seidlhofer & H. G. Widdowson (ed.), *Handbook of foreign language communication and learning*, Berlin: Mouton de Gruyter, 109–139.

Шарвуд Смит 1983: M. Sharwood Smith, Cross-linguistic Aspects of Second Language Acquisition, Oxford: *Applied Linguistics*, 4, 192–199.

Marija N. Vujović / ORTHOGRAPHIC ERRORS IN THE INTERLANGUAGE OF SERBOPHONE STUDENTS LEARNING TYPOLOGICALLY CLOSELY RELATED LANGUAGES (ITALIAN AS L2 AND SPANISH AS L3)

Summary / The studies that analyze the interlanguage of plurilingual speakers have been the focus of linguists' interest for the past three decades, since empirical researches have proved that both students' mother tongue and non-mother tongue can be a resource for transfer when learning a new language. The paper analyzes orthographic errors made by Serbophone students of philology who study two typologically similar languages - Italian and Spanish, which arose as a result of a negative transfer from one language to another. The presented errors prove that the negative transfer is stronger in typologically closely related languages than in those that are not, regardless of the order of acquisition (De Bot, 1992; Williams & Hammarberg, 1998; Jarvis, 2000; De Angelis & Selinker, 2001; Cenoz, 2001; Ecke, 2001; Hammarberg, 2001; Ringbom, 2001). Due to the factors of language distance and psychotypology that influenced the appearance of transfers, it has been proved that interlinguistic similarities are the ones that caused the largest number of errors (Swan, 1997) and the appearance of negative lateral transfer, i.e. negative transfer from the second to the third language. The errors did not occur exclusively due to ignorance of the rules of the Spanish language, but they were caused by the influence that the knowledge of the previously acquired Italian had on learning Spanish. Thus, most of the errors were interlingual. Many errors identified in the corpus would not have been made by students who had previously learned another foreign language typologically distant from Spanish. As the largest number of orthographic errors was identified in words that are the same or similar in Italian and Spanish, the claim of many linguists (Williams & Hammarberg, 1998; Cenoz, 2001; De Angelis & Selinker, 2001; Ecke, 2001; Hammarberg, 2001; Ringbom, 2001) that the typological similarity between L2 and L3 facilitates language transfer has been proved. Thus, when studying transfer, one should pay attention not only to the influence of the mother tongue on the target language, but also to the influence of L2 on the target language, especially in the case when L2 is typologically closest to the L3.

Key words: orthographic errors, interlanguage, transfer, language distance, L2, L3, Spanish, Italian, Serbian

Примљен: 14. маја 2020.

Прихваћен за штампу јула 2020.